
Restrictieve interpretatie van het begrip ‘normale uitoefening van het bedrijf’ in de zin van artikel 1:88 lid 4 BW

HR 14 april 2000, NJ 2000, 689 (Soetelieve Exploitatiemaatschappij B.V./ Y.A.M. Stienstra-Fieten)

Inleiding

Sinds de invoering van de Boeken 3, 5 en 6 van het Burgerlijk Wetboek in 1992 bestaat artikel 1:88 BW in de huidige redactie. In artikel 1:88 BW wordt – kort gezegd – bepaald dat een echtgenoot in beginsel de toestemming van de andere echtgenoot behoeft voor het verrichten van rechtshandelingen die, gelet op het voorwerp van de rechtshandeling (bijvoor-

beeld de echtelijke woning en de inboedel daarvan) of gelet op de aard van de rechtshandeling (bijvoorbeeld giften, zekerheidstelling ten behoeve van derden en koop op afbetaling), benadelend kunnen zijn of een groot financieel risico in zich bergen. De ratio van deze bepaling is de echtgenoten, in het belang van het gezin, jegens elkaar te beschermen tegen de mogelijke financiële consequenties van dergelijke risicovolle rechtshandelingen. Zo kan een gehuwde in beginsel niet zonder toestemming van de echtgenoot overeenkomsten tot vervreemding, bezwaring, ingebruikgeving of tot beëindiging van het gebruik van de door de andere echtgenoot of de gezamenlijk bewoonde woning (en de inboedel daarvan) aangaan (lid 1 sub a). Evenmin kan een gehuwde zonder toestemming van de echtgenoot ongebruikelijke en bovenmatige giften doen (lid 1 sub b) of overeenkomsten van koop op afbetaling aangaan, behalve van zaken welke ten behoeve van de normale uitoefening van het beroep of bedrijf van de handelende echtgenoot strekken (lid 1 sub d). Ten slotte kan een gehuwde zich niet zonder toestemming van de echtgenoot als borg of hoofdelijk medeschuldenaar verbinden, zich voor een derde sterk maken c.q. zich tot zekerheidstelling voor de schuld van een derde verbinden (lid 1 sub c). Voor deze laatste categorie rechtshandelingen wordt eveneens een uitzondering gemaakt indien de overeenkomst in de normale uitoefening van het beroep of bedrijf van de handelende echtgenoot wordt aangegaan. In dat geval behoeft de handelende echtgenoot de toestemming van de andere echtgenoot niet. Krachtens lid 4 van artikel 1:88 BW is de toestemming van de andere echtgenoot voor de in lid 1 sub c bedoelde rechtshandelingen evenmin vereist indien de handelende echtgenoot bestuurder van een naamloze of besloten vennootschap is, waarvan hij alleen of samen met zijn medebestuurders de meerderheid van de aandelen houdt én de rechtshandeling wordt aangegaan in de normale uitoefening van het bedrijf van die vennootschap.

Op 14 april 2000 heeft de Hoge Raad een arrest gewezen, waarin nader is bepaald wanneer een rechtshandeling ten behoeve van de normale uitoefening van het bedrijf van de vennootschap wordt verricht en de bestuurder/mede-aandeelhouder van deze vennootschap dus geen toestemming van zijn echtgenoot behoeft voor het verrichten van de in artikel 1:88 lid 1 sub c BW bedoelde rechtshandelingen. De feiten die aan het arrest ten grondslag lagen, zijn de volgende.

Feiten

Op 18 maart 1992 koopt J.W.H. (Jo) Stienstra voor een bedrag van NLG 1 alle aandelen in Stienstra Brabant B.V. van zijn broer H.H.F. (Henk) Stienstra. Stienstra Brabant, van welke vennootschap Jo Stienstra kort voor 18 maart 1992 al bestuurder was en kort na de overdracht van de aandelen op 18 maart 1992 wederom bestuurder is, is een vennootschap zonder reëel vermogen. Wel heeft Stienstra Brabant een huurschuld van NLG 370.000 aan Soetelieve Exploitatiemaatschappij B.V., een vennootschap waarvan J.H.H. (Jacques) Stienstra, eveneens een broer van Jo, bestuurder is.

Verder leent Stienstra Brabant op 18 maart 1992 een bedrag van NLG 200.000 van Beleggingsmaatschappij Mercurius B.V., een door Henk Stienstra gecontroleerde vennootschap, voor de terugbetaling waarvan Jo zich met de toestemming van zijn echtgenote borg stelt.

Ten slotte wordt de huurschuld van Stienstra Brabant aan Soetelieve op 18 maart 1992 omgezet in een achtergestelde lening van Soetelieve aan Stienstra Brabant, voor de terugbetaling waarvan Jo Stienstra zich eveneens borg stelt, nu echter zonder de toestemming van zijn echtgenote.

Rechtbank

Nadat Jo Stienstra kennelijk door Soetelieve is aangesproken onder de door hem afgegeven borgstelling voor de terugbetaling van de achtergestelde lening, vordert de echtgenote van Jo Stienstra in rechte vernietiging van de door haar echtgenoot zonder haar toestemming aangegane borgtocht ten behoeve van Soetelieve, althans een verklaring voor recht dat de door haar echtgenoot verrichte rechtshandeling nietig is. In haar vonnis van 17 januari 1997 oordeelde de Rechtbank Den Bosch dat de borgstelling niet kan gelden als een rechtshandeling ten behoeve van de normale uitoefening van het bedrijf van Stienstra Brabant, omdat de geldlening van NLG 370.000, tot zekerheid voor de terugbetaling waarvan Jo Stienstra zich borg heeft gesteld, er slechts toe diende om een specifieke, waarschijnlijk onverhaalbare huurschuld om te zetten in een achtergestelde lening en (derhalve) niet voor de normale bedrijfsuitoefening van Stienstra Brabant in het algemeen. De rechtbank droeg Soetelieve vervolgens op om te bewijzen dat de echtgenote van Stienstra akkoord was gegaan met de borgstelling door Stienstra.

Hof

Bij zijn arrest van 27 mei 1998 heeft het Hof Den Bosch het door Soetelieve tegen dit vonnis ingestelde appèl verworpen en het vonnis van de rechtbank bekrachtigd. Het hof onderschrijft geheel de overweging die de rechtbank heeft gewijd aan de vraag of de rechtshandeling door Stienstra is aangegaan in de normale uitoefening van het bedrijf van Stienstra Brabant. Het hof voegt daar nog aan toe dat, indien een directeur/eigenaar een lening afsluit ten behoeve van de vennootschap en de daarmee verworven gelden in het bedrijf van de vennootschap vloeien, hij zich daarbij, indien de vennootschap zelf niet voldoende zekerheden kan bieden, zelf tot borg kan stellen, zodat in een zodanig geval krachtens lid 4 van artikel 1:88 BW geen toestemming van de echtgenoot vereist is. In het onderhavige geval is echter sprake van een situatie waarin de borg voor NLG 1 de aandelen van een vennootschap zonder enig reëel vermogen overnam, waarbij een schier onverhaalbare vordering werd omgezet in een achtergestelde lening en waarbij deze achtergestelde lening vervolgens werd gecureerd door een borgtocht van de directeur/eigenaar, die aldus (met zijn echtgenote) een op hem verhaalbare vordering aanvaardde waarvoor hij niet verantwoordelijk was, zonder dat daartegenover een prestatie stond die hem respectievelijk zijn bedrijf een direct, vergelijkbaar, financieel voordeel opleverde. Dat kan niet worden aangemerkt als een rechtshandeling die 'ten behoeve van de normale bedrijfsuitoefening van de BV is geschied'.

Hoge Raad

De Hoge Raad onderschrijft in navolging van advocaat-generaal Hartkamp het oordeel van het hof. De Hoge Raad wijst er in dit verband op dat de in artikel 1:88 lid 1 sub c BW geformuleerde uitzondering op het toestemmingsvereiste vanwege het uitzonderlijke en riskante karakter van de daar bedoelde rechtshandelingen restrictief moet worden uitgelegd. Persoonlijke zekerheidstellingen door directeuren/enig of grootaandeelhouders van naamloze en besloten vennootschappen voor verplichtingen van deze vennootschappen vallen niet onder deze uitzondering, tenzij de zekerheidstelling kenmerkend is voor het eigen beroep van de directeur, in die zin dat de zekerheidstelling in de normale uitoefening van dat beroep is geschied. Wel bestond er naar het oordeel van de wetgever behoefte aan om de uitzondering op het toestemmingsvereiste voor rechtshandelingen als bedoeld in artikel 1:88 lid 1 sub c BW uit te breiden tot

rechtshandelingen verricht door bestuurders/aandeelhouders van naamloze en besloten vennootschappen. Vandaar dat artikel 1:88 BW bij de invoering van de Boeken 3, 5 en 6 van het nieuwe Burgerlijk Wetboek is uitgebreid met een vierde lid. Uit de ontstaansgeschiedenis van dit artikellid komt naar voren dat de wetgever (in het kader van de in art. 1:88 BW geregelde materie) het beginsel van de gezinsbescherming belangrijk achtte en hij daarop weliswaar een uitzondering heeft gemaakt door lid 4 aan artikel 1:88 BW toe te voegen, maar daarbij met de woorden 'mits zij geschiedt ten behoeve van de normale bedrijfsuitoefening van die vennootschap' een wezenlijke beperking op die uitzondering heeft beoogd. Volgens de Hoge Raad is klaarblijkelijk door de wetgever bedoeld dat de toestemming van de andere echtgenoot alleen dan niet is vereist indien de rechtshandeling waarvoor de in artikel 1:88 lid 1 sub c BW bedoelde zekerheid wordt verstrekt, *zelf* behoort tot de rechtshandelingen die in de normale uitoefening van een bedrijf plegen te worden verricht. Volgens de Hoge Raad is daar in het onderhavige geval geen sprake van, nu:

- de borgtocht werd verleend in het kader van de verwerving door Stienstra voor NLG 1 van de aandelen in Stienstra Brabant;
- Stienstra Brabant geen enkel reëel vermogen had; en
- het niet ging om een gewone geldlening waardoor de liquiditeit van Stienstra Brabant zou zijn vergroot, maar om de omzetting van een bestaande, in feite onverhaalbare, vordering in een achtergestelde lening.

Onder die omstandigheden kan niet worden gezegd dat het zich verbinden als borg voor de terugbetaling van de lening is geschied ten behoeve van de normale uitoefening van het bedrijf van Stienstra Brabant.

Conclusie

Met de toevoeging van het vierde lid aan artikel 1:88 BW heeft de wetgever een uitbreiding beoogd van de in artikel 1:88 lid 1 sub c BW geformuleerde uitzondering op het toestemmingsvereiste voor de daar bedoelde rechtshandelingen. Deze uitbreiding werd noodzakelijk geacht, omdat de Hoge Raad in het verleden heeft geoordeeld dat de in artikel 1:88 lid 1 sub c BW geformuleerde uitzondering op het toestemmingsvereiste niet van toepassing is op persoonlijke zekerheidstellingen door bestuurders/aandeelhouders van naamloze en besloten vennootschappen voor de verplichtingen van deze vennootschappen, terwijl met

name in de financieringspraktijk wel behoefte bestond aan dergelijke persoonlijke zekerheidstellingen. Vandaar dat het vierde lid in 1992 aan artikel 1:88 BW is toegevoegd. De wetgever heeft de in artikel 1:88 lid 4 BW gegeven uitzondering op het toestemmingsvereiste vanwege het hiervoor bedoelde gezinsbeschermende karakter echter geclausuleerd, door te bepalen dat slechts indien een bestuurder/mede-aandeelhouder zich verbindt voor de terugbetaling van de schulden van 'zijn' vennootschap én deze zekerheidstelling geschiedt ten behoeve van de normale uitoefening van het bedrijf van die vennootschap, geen toestemming van de echtgenoot vereist is voor de in lid 1 sub c bedoelde rechtshandelingen. Uit het arrest van 14 april 2000 blijkt wat onder de 'normale bedrijfsuitoefening' moet worden verstaan. Het moet gaan om rechtshandelingen die *zelf* tot de normale, gebruikelijke bedrijfshandelingen behoren. Persoonlijke zekerheidstelling door een bestuurder/aandeelhouder voor de terugbetaling van een krediet dat ten goede van de vennootschap komt, behoort daartoe. Persoonlijke zekerheidstelling voor de terugbetaling van een in een lening omgezette, onverhaalbare schuld niet. Alleen op die wijze wordt recht gedaan aan het gezinsbeschermende karakter van artikel 1:88 BW.

*Mr. J. Meuleman
NautaDutilh*
